

Červen 2023

RODNÁ ČÍSLA: RUŠIT, NEBO NECHAT?

Jan Rovenský

Uprostřed politické a mediální debaty týkající se státního rozpočtu, který v květnu skončil rekordním deficitem 271 miliard korun, přišla zpráva o chystaném utlumení rodných čísel od roku 2025 a jejich nahrazením novým identifikátorem.

Značný ohlas veřejnosti vzbudila plánovaná změna, tedy spíše studie, podle které by nahrazení rodných čísel vyšlo na více než 56 miliard korun. Uprostřed mediální bouře se ocitl ministr pro místní rozvoj Ivan Bartoš (Piráti), pod něhož jakožto místopředsedu vlády pro digitalizaci by agenda spadala, respektive pod vládní Digitální a informační agenturu.

V době, kdy pětikoalice zvyšuje daně a pravděpodobně se chystá škrtat v platech, jde tak o další vážný a přitom zcela zbytečný reputační šrám.

Jak vytvořit dokonalou politickou bouři

Rodná čísla jsou jen jeden z několika identifikátorů občanů (veřejných i neveřejných), které se používají (Zmeškal 2023a). Jejich současná podoba platí od roku 1954. Návrh rodná čísla zrušit pochází už z roku 2009, dosud ale všechny vlády účinnost opatření odkládaly. Zákon o právu na digitální služby (Zákon č. 12/2020 Sb.) však s utlumováním rodných čísel v nově vydávaných občanských průkazech počítá od roku 2025 a jejich nahrazováním tzv. bezvýznamovým směrovým identifikátorem o 32 znacích, který již stát má k dispozici a v některých případech je používá (Zmeškal 2023b). Tento identifikátor by znemožňoval z čísla jednoduše vyčíst pohlaví a datum narození, což jde poměrně snadno z rodného čísla.

Digitální a informační agentura (DIA) dávala změnu do souvislosti zejména s ochranou osobních údajů mj. i proto, že pomocí rodných čísel je možné vyhledávat v různých databázích. „Z jednoho identifikátoru se tak lze teoreticky dostat k údajům o tom, kde dotyčný bydlí, zda pobírá sociální dávky nebo má nedoplatky za plyn. Dokonce je možné nahlédnout do jeho chorobopisu v nemocnici. A pak lze tyto údaje zneužít ke komerčním účelům,“ vysvětlovala nutnost změn mluvčí DIA Karolína Siegllová (Wolf 2023).

Byla to ale teprve analýza zpracovaná agenturou Grant Thornton a právní kanceláří Rowan Legal, která strhla obří lavinu. Podle ní by totiž výměna rodných čísel za bezvýznamové směrové identifikátory stála 56,2 miliardy korun – veřejné instituce by zaplatily 3,4 miliardy a dalších 11,4 miliardy by šlo na správu systému. O poznání větší náklady by měl soukromý sektor, který by byl nucen za změnu zaplatit 41,4 miliardy korun. Není tedy divu, že jeho zástupci náležitě dávali najevo svoji nelibost (Wolf 2023).

Zpravodajské weby a novinové titulky se následně zaplnily sdělením ve smyslu: „Vláda chce rušit od roku 2025 rodná čísla, zavedení nového systému přijde na 56 miliard“. Šlo o typickou mediální zkratku, jelikož v plánu bylo postupné nahrazení rodných čísel na dokladech v průběhu času a největší část nákladů, zhruba tři čtvrtiny, by nesl soukromý sektor.

Z titulků to však vypadalo, že stát chce utratit 56 miliard za změnu rodného čísla, což ministra Bartoše donutilo 26. května svolat mimořádnou tiskovou konferenci, na které analýzu označil za tendenční, manipulativní a vyčíslení za naprostý nesmysl. Sám ale nebyl schopen konkretizovat, na kolik by změna státní kasu přišla (Kopecký 2023a, Šamanová 2023; "Bartoš: Rodná čísla se neruší, mnohamiliardové náklady jsou nesmysl", 2023). Agentura Grant Thornton a právní kancelář Rowan Legal si za analýzou stály, i když se objevily také názory, že některé částky neodpovídají realitě či je nelze zcela vyčísřit (Zmeškal 2023a, Zmeškal 2023b).

Proti útlumu rodných čísel se dokonce na vládním webu postavila i Národní ekonomická rada vlády (NERV), která doporučila v projektu nepokračovat. Podle ní bude projekt nákladný a výdaje by bylo možné vynaložit účelněji. Zároveň NERV vyjádřil závažné pochybnosti, jestli systém bude schopen jednoznačně identifikovat občany ve všech možných životních situacích a kritizoval absenci dopadové studie. Paradoxně vládní doporučení zmizelo z internetu týž den, co se na něm objevilo, nedlouho po Bartošově tiskové konferenci. NERV přispěchal s vysvětlením, že se na základě informací od ministra Bartoše bude vyjádřením ještě zabývat (Kopecký 2023b; "Rodná čísla se neruší, jen tlumí, řekl Bartoš. Zpochybnil cenu 56 miliard", 2023).

Kritika od odborníků, politiků i firem na sebe také nenechala dlouho čekat. Kromě mnohamiliardových nákladů v době, kdy stát hledá peníze kde se dá, se objevily různé názory, např. že jde o snahu vyhovět sexuálním menšinám vynecháním jednoznačné informace o pohlaví dotyčného, nebo že Piráti se snaží

jít na ruku svým přátelům IT lobby. Ohlasy z řad veřejnosti na nahrazení funkčního systému rodných čísel novým identifikátorem byly také veskrze negativní.

Navíc se ukázalo, že by rodná čísla jako taková stejně nezanikla a používala se dál například v matričních knihách, v cestovních pasech nebo řidičských průkazech. Paradoxně přitom cestovní pas stejně jako občanský průkaz slouží v ČR jako doklad totožnosti (Beranová 2023; Nejedlý a Prchalová, 2023; "Rodná čísla se neruší, jen tlumí, řekl Bartoš. Zpochybnil cenu 56 miliard", 2023; "Bartoš: Rodná čísla se neruší, mnohamiliardové náklady jsou nesmysl", 2023). Nejsilnější opoziční hnutí ANO kvůli vysokým nákladům navrhlo odložit zrušení zápisu rodných čísel do občanských průkazů o čtyři roky, tedy na rok 2029. "Jsme proti tomu, aby se teď z rodných čísel přecházelo na identifikátory," uvedla stínová ministryně vnitra ANO Jana Mračková Vildumetzová.

Kvůli narůstajícímu negativnímu obrazu v médiích zařadil ministr Bartoš záhy zpátečku a začal se obhajovat slovy, že rušení rodných čísel nebyl jeho nápad, ale jde o návrh pocházející od ministerstva vnitra. „Nicméně je otázkou, zdali má stát nyní peníze, aby proces v bezprostřední budoucnosti dokončil. Já si myslím, že ne, ale sám to rozhodnout nemůžu. Rozhodne vláda,“ uvedl Bartoš týden poté, co útlum rodných čísel na tiskové konferenci 26. května obhajoval (Nejedlý 2023).

Zakopaný pes na straně státu

Americké přísloví říká: „If it ain't broke, don't fix it“, což jde volně přeložit jako „pokud něco funguje, nevrtej do toho“. V případě systému rodných čísel si Ivan Bartoš a potažmo Fialova vláda ukázkově naběhla na vidle. Měnit za mnoho miliard zaběhnutý, funkční a všeobecně přijímaný systém, vyvolává řadu otazníků za normálních okolností, ale snažit se to udělat v době, kdy vláda oznamuje drastické škrtky a zvyšuje daně, je to exemplární politická neprozřetelnost. A to bez ohledu na to, zda je jediná dostupná studie hovořící o 56 miliardách přestřelená, nebo ne, a bez ohledu na to, že největší náklady neponese stát, ale soukromý sektor.

Ve světle výzev, kterým Česká republika aktuálně čelí – pádivou inflací počínaje po chronický nedostatek léků konče – se debata týkající se rušení rodných čísel v občanských průkazech zdá zcela bezpředmětná a nedůležitá. Není tedy divu, že po negativních reakcích odborníků i veřejnosti ministr Bartoš rychle celý nápad zpochybnil.

Odhlédneme-li však od rozruchu, který nevhodným načasováním a předpokládanými miliardovými investicemi debata o rodných číslech vyvolala, myšlenka utlumit používání rodných čísel jako identifikátoru má bezesporu svoji racionalitu v souvislosti s ochranou osobních údajů a hrozbou zneužití identity. Jako prozatímní řešení by bylo možné zavést bezvýznamové směrové identifikátory na vyžádání pro lidi, kteří nechtějí uvádět své rodné číslo.

Potíž je ale v tom, že existuje řada případů, kdy zákon vyžaduje používání rodného čísla; v roce 2020 šlo o 137 položek. Přitom záměr státu omezit používání rodných čísel existuje už 14 let. V současnosti je to stále stát, respektive řada zákonů, které vyžadují používání rodného čísla nejen pro účely státní správy, ale i po soukromoprávním sektoru (Zmeškal 2023a).

Právě zde je zakopaný pes. Utlumovat používání rodných čísel jako identifikátoru jen na občanských průkazech a ponechat je např. na řidičských průkazech a cestovních pasech, nebo rodná čísla dokonce zákonem vyžadovat, vytváří naprosto schizofrenní situaci.

Závěr

Debata ohledně utlumování rodných čísel ukázala na dvě roviny problému –politickou a odbornou.

Pokud jde o politickou rovinu, ukázalo se, že přijít s nápadem vyměnit za mnoho miliard rodná čísla za bezvýznamové směrové identifikátory není zrovna moudré v době, kdy stát hledá úspory, škrtá výdaje a zvyšuje občanům a firmám daně. Takové oznámení má dopady na důvěryhodnost celého kabinetu

a v očích veřejnosti značně snižuje jeho kredibilitu. Občané se mohou oprávněně ptát, zda vláda žije ve stejné realitě jako oni, když stát plánuje do takové změny investovat tak obrovské prostředky, zatímco například důchodcům reálně klesají kvůli vysoké inflaci penze. Navíc systém rodných čísel funguje, lidé jsou na něj zvyklí a neexistuje de facto žádná poptávka veřejnosti po změně. Z tohoto hlediska se proto nabízí krok, který doposud dělaly všechny vlády od roku 2009 – utlumení používání rodných čísel posunout o dalších několik let. To ostatně naznačil i ministr Bartoš.

Šlo by o racionální krok i z hlediska odborné roviny jednoduše proto, že se ukazuje, že stát není na opuštění rodných čísel připraven. Ve více než stovce zákonů totiž stát po občanech požaduje identifikaci pomocí jejich rodných čísel. Nahradit ho na občanském průkazu bezvýznamovým směrovým identifikátorem, ale v jiných případech bazírovat na rodném čísle či rodné číslo dál používat na cestovních pasech a řidičských průkazech, nedává velkou logiku. Navíc systémů, které mají za úkol jednoznačně identifikovat občany, má stát k dispozici několik. Je tedy nejdříve na něm, aby si v roztříštěné legislativě udělal pořádek, než začne kvůli jednomu případu měnit celý zaběhnutý a funkční systém. Jistě lze argumentovat, že hlavní výdaje budou na straně soukromého sektoru, ale firmy si zvýšené náklady budou kompenzovat na občanech. Ti tak ve výsledku utlumování rodných čísel zaplatí nejen na daních, ale také na cenách. Na druhou stranu by nás však současné kontroverze týkající se utlumování rodných čísel neměly odradit od debaty, jak pro občany zajistit vyšší míru soukromí a lepší zabezpečení jejich osobních údajů.

Závěrem lze tedy konstatovat, že současný systém rodných čísel není důvod házet do koše a nahradit ho jiným systémem. Případným změnám bychom se však také neměli bránit za předpokladu, že budou systematické a promyšlené a také ekonomicky opodstatněné.

Zdroje

Bartoš: Rodná čísla se neruší, mnohamiliardové náklady jsou nesmysl". 2023.

<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2370495>

Beranová, K. 2023. "Konec rodných čísel? Nápad za 56 miliard schytává kritiku ze všech stran".

<https://www.novinky.cz/clanek/domaci-konec-rodnych-cisel-napad-za-56-miliard-schytava-kritiku-ze-vsech-stran-40432480>

Kopecký, J. 2023a. "Rodná čísla se neruší, jen tlumí, řekl Bartoš. Zpochybnil cenu 56 miliard".

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bartos-digitalizace-rodna-cisla.A230525_173305_domaci_nema

Kopecký, J. 2023b. "Z webu vlády náhle zmizelo doporučení NERV neutlumovat rodná čísla".

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/doporuzeni-nerv-neutlumovat-rodna-cisla-vlada-web-bartos-pirati.A230526_141310_domaci_kop

Nejedlý, M. 2023. "Rušit rodná čísla nebyl můj nápad, řekl Bartoš. Experti varují před polovičatostí".

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/rodna-cisla-digitalizace-vlada.A230602_130001_domaci_nema

Nejedlý, M., Prchalová, B. 2023. "Konec rodných čísel za 56 miliard. Proč měnit něco, co funguje, zní kritika".

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/konec-rodnych-cisel-identifikatory-stat-digitalizace.A230524_192903_domaci_pukk

"Rodná čísla se neruší, jen tlumí, řekl Bartoš. Zpochybnil cenu 56 miliard". 2023.

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/bartos-digitalizace-rodna-cisla.A230525_173305_domaci_nema

Šamanová, D. 2023. "Bartoš k rodným číslům: Ta částka nesedí. Kolik to bude stát? Nevím".

<https://www.novinky.cz/clanek/domaci-bartos-zpochybnil-ze-ruseni-rodnych-cisel-bude-stat-56-miliard-analyza-je-zkreslena-40432775>

Wolf, V. 2023. "Rodné číslo na úřadu či v bance začas už nepoužijete. Nahradí jej kódy."

<https://ekonom.cz/c1-67202520-rodne-cislo-na-uradu-ci-v-bance-zacas-uz-nepouzijete-nahradi-jej-kody>

Zákon č. 12/2020 Sb. Zákon o právu na digitální služby. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2020-12>

Zmeškal, K. 2023a. "Rodná čísla se měla utlumit, ne jen zmizet z občanek. Jaké identifikátory stát používá?"

<https://www.lupa.cz/clanky/rodna-cisla-se-mela-utlumit-ne-jen-zmizet-z-obcane-k-jake-identifikatory-stat-pouziva>

Zmeškal, K. 2023b. "Jak se vypořádat s koncem rodných čísel v občanských průkazech?"

<https://www.lupa.cz/clanky/jak-se-vyporadat-s-koncem-rodnych-cisel-v-obcanskych-prukazech/>

Autor

JAN ROVENSKÝ

Analytik

Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obor anglistika a politologie, v roce 2008 získal doktorát z politické teorie na univerzitě LUISS Guido Carli v Římě. Patnáct let pracoval v deníku Právo, kde zprvu působil v zahraniční redakci. Od roku 2009 pracoval v politickém oddělení, od roku 2018 do ledna 2021 na pozici zástupce šéfredaktora. Od února 2021 je poradcem předsedy hnutí ANO v oblasti médií.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

+420 602 502 674

www.politikaspolecnost.cz

office@politikaspolecnost.cz